

УДК 371.13:504(008)

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НЕФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Микитенко Наталія Олександрівна
м. Львів

У статті здійснено аналіз змісту навчання іноземних мов майбутніх фахівців нефілологічного профілю у вищих навчальних закладах. Визначено домінуючі освітні концепції, згідно яких формується зміст іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей на сучасному етапі. Обґрунтовано джерела відбору елементів змісту навчання іноземних мов, особливості його структурування та принципи формування. Здійснено аналіз нормативної документації, визначено основні чинники професіоналізації змісту навчання іноземних мов майбутніх фахівців нефілологічного профілю.

Ключові слова: зміст навчання іноземних мов, фахівці

нефілологічного профілю, освітні концепції, принципи формування змісту навчання, чинники професіоналізації змісту навчання.

Іншомовна підготовка майбутніх фахівців нефілологічного профілю у системі вищої освіти повинна бути диференційованою, різноплановою, охоплювати усі освітньо-кваліфікаційні рівні з урахуванням потреб ринку праці, регіону, країни, а також потреб особистості, що навчається. Така підготовка повинна відповідати вимогам часу, орієнтуватися на перспективу міжнародної співпраці, мобільності як науковців, так і студентів у

межах світового освітнього простору.

Проблеми теорії змісту освіти висвітлено у працях В.Краєвського [3], В.Леднева [4], П.Сілайчева [6], М.Скаткіна [7] та ін. Професійній підготовці фахівців негуманітарного профілю присвячено праці М.Архангельської [1], В.Андрущенко, І.Зяюна, Н.Ничкало, В.Кременя [5] та ін. Проблемам формування змісту навчання іноземної мови для спеціальних цілей присвятили дослідження Т. Дадлі-Івенс, М.Сейнт Джон [8], Т.Хатчінсон, А.Уотерс [9], С.Крамш [10] та ін.

Мета статті – на основі аналізу наукових праць, нормативної документації та практичних аспектів визначити основні чинники професіоналізації змісту навчання іноземних мов студентів нефілологічних спеціальностей у ВНЗ та принципи його формування.

Освітні концепції формуються відповідно до існуючих освітніх теорій та підходів. В педагогічній науці традиційно виокремлюють три концепції змісту освіти. Згідно із першою концепцією, зміст освіти трактується як педагогічно адаптовані для вивчення у вищій школі основи наук. Цю концепцію характеризує сциєнтистське ставлення до змісту освіти, яке абсолютизує роль наукового знання і відкидає засади особистісно-орієнтованого підходу, що розглядає особистість, її цінності, становлення та розвиток. Друга концепція розглядає зміст освіти як сукупність знань, вмінь та навичок, які повинні бути сформовані у студентів. В той же час, згідно цієї концепції, оволодіння системою знань, комплексом вмінь і навичок не обов'язково сприятиме розвитку особистості студента, формуванню у нього самостійного, творчого мислення. Третя, соціальна концепція, враховує вимоги, які ставить сучасне суспільство до процесу навчання у ВНЗ, розглядаючи зміст освіти як педагогічно адаптований соціальний досвід людства, структурно тотожний його культурі [3, с.10]. Таким чином, викладання навчальних дисциплін у ВНЗ не повинно бути звичайною проекцією наукових знань на процес навчання [1, с.37-38].

Соціальна концепція відповідає сучасним вимогам суспільства до фахівців нефілологічного профілю, які повинні володіти критичним мисленням, бути творчими особистостями, готовими до інтеграції теорії з практикою, самостійного прийняття рішень, інтеграції у європейський і світовий науковий, економічний та культурний простір. Вона опирається на діяльнісний підхід, теорію пізнання, гносеологічний підхід і, як і інші згадані концепції, враховує положення принципу фундаменталізації навчання.

Аналізуючи проблеми змісту іншомовної підготовки майбутніх фахівців нефілологічного профілю необхідно, в першу чергу, звернутися до загальних цілей професійної підготовки цих фахівців та конкретних цілей вивчення навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Іноземна мова професійного спілкування» у ВНЗ. На загальнотеоретичному рівні зміст освіти є узагальненим системним знанням про склад, елементи, структуру і функції соціального досвіду. На рівні конкретних навчальних дисциплін розгортається уявлення про окремі частини змісту, які виконують певні функції у вищій освіті, але співвідносяться із змістом на загальнотеоретичному рівні. На рівні навчального матеріалу відображаються конкретні елементи змісту: знання, вміння, навички, діяльнісні установки, оціночні судження та ін., які повинні бути засвоєні студентами, є зафіксовані в підручниках, посібниках та навчально-методичних матеріалах і складають основу навчання іноземної мови у ВНЗ. Згадані рівні належать до проєктованого змісту, існуючого як норма для умов, за яких на вищому рівні зміст освіти включається в процес навчання, стає предметом сумісної діяльності викладача і студента. На найвищому рівні зміст освіти формує компетентності майбутнього фахівця (у контексті нашого дослідження – його іншомовну професійну компетентність), перетворюється у його

здобуток і стає частиною структури його особистості. Саме на найвищому рівні здійснюється цілковита реалізація цілей професійної підготовки фахівців у системі вищої освіти, у тому числі й їх іншомовної фахової підготовки [1, с.38-39].

З метою визначення змісту освіти необхідно визначити джерела, які повинні використовуватися при відборі елементів змісту освіти і його структуруванні. Основи певної галузі не можуть бути єдиним джерелом змісту професійної підготовки майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей. У той же час, нормативна лінгвістична система іноземної мови: її граматична структура і лексичний склад – не єдине джерело змісту навчання іноземної мови у ВНЗ. С. Крамш наголошує, що обов'язковим компонентом змісту навчання іноземної мови повинні бути часто вживані змінні варіанти. Викладач повинен звертати увагу студентів не лише на факти, але й на зв'язки між фактами. Це урізноманітнюватиме досвід студентів, розвиватиме їх аналітичне, логічне, критичне мислення. Немає традиції формування діалектичної думки іноземною мовою. Навчання мови відбувається з перспективи вживання форм та дискурсивних моделей. Часто ці форми і моделі порівнюються з формами і моделями рідної для студентів мови [10, с.11-12].

Як уже зазначалося, сьогодні основним джерелом змісту підготовки майбутніх фахівців є соціальний досвід. Відповідно, такі чотири елементи, як досвід пізнавальної діяльності, результатом якого є знання, досвід репродуктивної діяльності, способами реалізації якого є вміння та навички, досвід творчої діяльності, представлений у формі проблемних ситуацій та досвід втілення емоційно-ціннісних стосунків повинні бути основними складовими змісту іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців нефілологічного профілю у ВНЗ [1, с.40; 3, с.15]. Отож, вибір відповідних форм організації навчання, методів і засобів навчання повинен бути закладеним у змісті іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців нефілологічного профілю у ВНЗ з метою активізації згаданих елементів.

Важливо узгоджувати зміст навчальних дисциплін того чи іншого циклу підготовки майбутніх фахівців нефілологічного профілю на відповідних етапах їх підготовки і, формуючи його, дотримуватися єдиних підходів. Зміст навчальної дисципліни «Іноземна мова професійного спілкування» повинен бути по-семестрово узгодженим зі змістом циклів фундаментальних та фахово зорієнтованих дисциплін підготовки фахівців. Зміст курсу «Іноземна мова професійного спілкування» повинен відповідати принципам циклічної та модульної побудови навчального матеріалу. У його змісті, як і у змісті фахово зорієнтованих дисциплін, повинна відобразитися логіка процесу пізнання.

У процесі розробки навчальних та робочих програм курсів навчальних дисциплін гуманітарного, суспільно-економічного, базового та фахово зорієнтованого циклів повинна враховуватись необхідність формування у студентів усіх складових загальних груп компетентностей, що є компонентами іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців нефілологічного профілю (табл. 1):

Згідно із засадами компетентнісного підходу, зміст навчальних дисциплін «Іноземна мова» та «Іноземна мова професійного спілкування» повинен бути націлений на формування у студентів відповідних компетентностей (рис. 1, 2). У процесі укладання навчальних і робочих програм вивчення дисципліни «Іноземна мова» доцільно враховувати необхідність формування усіх складових іншомовної комунікативної компетентності студентів. Відповідно, у процесі укладання навчальних і робочих програм вивчення дисципліни «Іноземна мова професійного спілкування» необхідно відобразити перспективу формування у студентів усіх компонентів іншомовної професійної компетентності.

Відображення компетентнісного підходу в змісті професійної підготовки бакалавра спеціальності «геологія» (згідно галузевого стандарту)

Цикл навчальних дисциплін	Групи компетентностей
Цикл дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки	Ключові компетентності: <ul style="list-style-type: none"> • навчальна, • методична, • інформаційна, • комунікативна: <ul style="list-style-type: none"> - лінгвістична, - прагматична, - соціокультурна, - міжкультурна.
Цикл дисциплін фундаментальної підготовки	Галузеві компетентності + ключові компетентності
Цикл дисциплін фахової та практичної підготовки	Предметні компетентності + галузеві компетентності + ключові компетентності

Рис. 1. Відображення компетентнісного підходу в змісті навчальної дисципліни «Іноземна мова»

Рис. 2. Відображення компетентнісного підходу в змісті навчальної дисципліни «Іноземна мова професійного спілкування»

До прикладу, згідно з галузевим стандартом підготовки фахівців напряму «геологія» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», до змісту умінь-складових іншомовної професійної компетентності, які повинні бути сформовані в студентів у процесі вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» належать (табл. 2):

Як свідчать дані, подані у табл. 2, бакалавр геології повинен демонструвати уміння, що є компонентами його іншомовної професійної компетентності в усіх видах мовленнєвої діяльності, постійно працювати над розвитком своєї іншомовної професійної компетентності.

Проведений аналіз доводить, що зміст навчання іноземної мови майбутніх фахівців нефілологічного профілю у ВНЗ повинен бути професійно спрямованим, орієнтуватися на формування усіх складових відповідних компетентностей і базуватися на таких основних принципах його формування:

- теоретичної та наукової обґрунтованості;
- відображення основ наукової методології в системі вузівської освіти;

- технологічності;
- інтеграції теорії з практикою;
- відображення соціального характеру освіти;
- орієнтації на подальшу професійну діяльність;
- співвіднесеності змістового та поетапного елементів робочих і навчальних програм дисциплін підготовки бакалаврів і магістрів;
- обґрунтованості та логічності у виборі тем змістових модулів;
- міждисциплінарного підходу до формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців нефілологічного профілю;
- моніторингу успішності студентів;
- регулярного аналізу актуальності та відповідності робочих і навчальних програм навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Іноземна мова професійного спілкування» вимогам нормативної документації, ринку праці, Загальноєвропейським рекомендаціям щодо забезпечення якості вищої освіти.

Зміст умінь, формування яких забезпечується змістовими модулями навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» (згідно галузевого стандарту)

Зміст умінь – компонентів іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців спеціальності «геологія»
<ul style="list-style-type: none"> • Працюючи з іншомовними фаховими текстами, використовуючи термінологічні двомовні словники, електронні словники, перекладати тексти українською мовою. • У виробничих умовах, опрацьовуючи професійно-орієнтовані іншомовні (друковані та електронні) джерела за допомогою відповідних методів: <ul style="list-style-type: none"> - пристосовуватися до нових умов (нових людей, нових мовних засобів, нових способів дії), мобілізувати інші власні компетенції (шляхом спостереження, інтерпретації результатів спостереження, індукції, запам'ятовування тощо) та поповнювати лексичний і граматичний матеріал; - використовуючи інформаційні технології (інформативні бази даних, гіпертексти, системи навігації, пошуку інформації тощо) та іншомовну інформацію (текст, звук, відео) на електронних носіях (включаючи CD-ROM носії та мережу Internet), розширювати лексичний та граматичний мінімум.   • Застосовуючи лексико-граматичний мінімум у певній галузі, під час усних ділових контактів, із використанням прийомів і методів усного спілкування і відповідних комунікативних методів: <ul style="list-style-type: none"> - проводити обговорення проблем загальнонаукового та професійно-орієнтованого характеру, що має на меті досягнення порозуміння; - проводити усний обмін інформацією в процесі повсякденних і ділових контактів (ділових зустрічей, нарад тощо) з метою отримання інформації, необхідної для вирішення певних завдань діяльності; - готувати доповідь-презентацію у певній професійно-орієнтованій галузі; - розуміти монологічне повідомлення в рамках визначеної сфери й ситуації спілкування; - будувати діалог за змістом тексту на основі професійно-орієнтованого лексико-граматичного мінімуму.   • Використовуючи лексико-граматичний мінімум у певній галузі та іншомовні (друковані та електронні) джерела, в умовах письмових ділових контактів із використанням прийомів і методів письмового спілкування та відповідних методів оформлення ділової документації: <ul style="list-style-type: none"> - робити записи, виписки, складання плану тексту, письмове повідомлення, що відображає певний комунікативний намір; - вести ділове листування, використовуючи фонові культурологічні та країнознавчі знання; - заповнювати анкети; - проводити анотування; - фіксувати інформацію, отриману під час читання тексту; - реалізувати комунікативні наміри на письмі.   • У виробничих умовах, на основі лексико-граматичного мінімуму, користуючись професійно-орієнтованими іншомовними (друкованими та електронними) джерелами, за допомогою відповідних методів здійснювати ознайомче, пошукове та вивчаюче читання. • У виробничих умовах, користуючись лексико-граматичним мінімумом та професійно-орієнтованими іншомовними (друкованими та електронними) джерелами, за допомогою відповідних методів проводити: <ul style="list-style-type: none"> - аналітичне опрацювання іншомовних джерел з метою отримання інформації, що необхідна для вирішення певних завдань професійно-виробничої діяльності; - працювати з контрактами, релізами про партнерство, результатами патентного пошуку, рекламою з метою врегулювання виробничих питань.   • Під час виконання професійних обов'язків, використовуючи комп'ютерні системи автоматизованого перекладу та електронні словники, робити переклад іншомовної інформації. <p>У виробничих умовах під час усного та письмового спілкування за допомогою відповідних методів застосовувати компоненти соціолінгвістичної компетенції для досягнення взаємного порозуміння.</p>

Необхідність професіоналізації змісту навчання іноземних мов майбутніх фахівців нефілологічного профілю визначається вимогами суспільства до підготовки компетентних фахівців, вимогами нормативної документації (галузевих стандартів вищої освіти), впливає з об'єктивного закономірного зв'язку між змістом навчання і сучасними освітніми концепціями, цілями

вивчення навчальних дисциплін «Іноземна мова» / «Іноземна мова професійного спілкування» і загальними цілями професійної підготовки майбутніх фахівців нефілологічного профілю у ВНЗ. Особлива роль у процесі формування іншомовної професійної компетентності студентів відводиться міжпредметним зв'язкам іноземної мови та фахово зорієнтованих дисциплін.

Література і джерела

1. Архангельская М. В. Методологический компонент в содержании естественноматематического образования в технических вузах : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «теория и методика профессионального образования» / Мария Владимировна Архангельская. – М.: Москов. гос. ун-т технологий и упр, 2006. – 137 с.
2. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти / І. А. Зязюн // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2005. – № 25. – С. 13–18
3. Краевский В.В. Содержание образования: вперед к прошлому / В. В. Краевский. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 36 с.
4. Леднев В. С. Содержание общего среднего образования. Проблемы структуры / В. С. Леднев. – М.: Педагогика, 1980. – 264 с.
5. Неперервна професійна освіта : Філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія / [В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало та ін.]; / За ред. В. Г. Кременя. – К.: Наук. думка, 2003. – 853 с.
6. Силайчев П. А. Технологические критерии отраслевой подготовки в профессиональнопедагогическом образовании: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.08 «теория и методика профессионального образования»/ Павел Александрович Силайчев; Москов. гос. агроинженер. ун-т. – М., 2006. – 463 с.+ додатки.
7. Скаткин М. Н. О повышении эффективности урока : Метод. рекомендации для учителей / М. Н. Скаткин, И. Я. Лернер ; АПН СССР, НИИ общ. педагогики. – М.: НИИОП, 1986. – 47 с.

8. Dudley-Evans T. *Developments in English for Specific Purposes. A multi-disciplinary approach* / T. Dudley-Evans, M. J. St John. – Cambridge : Cambridge University Press, 1998. – XV p. + 301 p.
9. Hutchinson T. *English for Specific Purposes : A Learning-Centered Approach* / T. Hutchinson, A. Waters. – Cambridge University Press, 1987. – 179 p.
10. Kramsch C. *Context and Culture in Language Teaching* / C. Kramsch. – Oxford Applied Linguistics. – Oxford : Oxford University Press, 2004. – 297 p.

В статье произведен анализ содержания обучения иностранных языков будущих специалистов нефилологического профиля в высших учебных заведениях. Определены доминирующие образовательные концепции, согласно которых формируется содержание иноязычной подготовки студентов нефилологических специальностей на современном этапе. Обоснованы источники отбора элементов содержания обучения иностранных языков, особенности его структурирования и принципы формирования. Произведен анализ нормативной документации, определены основные факторы профессионализации содержания обучения иностранных языков будущих специалистов нефилологического профиля.

Ключевые слова: содержание обучения иностранных языков, специалисты нефилологического профиля, образовательные концепции, принципы формирования содержания обучения, факторы профессионализации содержания обучения.

The analysis of the content of foreign languages teaching of future non-philological specialists in higher educational establishments has been made in the article. Dominant educational concepts have been defined according to which the content of foreign languages teaching of future non-philological specialists is being formed. The origins of elements selection of the content of foreign languages teaching, its structuring features and principles of formation have been justified. Regulatory documents have been analyzed, main factors of professionalization of the content of foreign languages teaching of future non-philological specialists have been determined.

Key words: content of foreign languages teaching, non-philological specialists, educational concepts, principles of the content of teaching formation, factors of professionalization of the content of teaching.